

ADAM PALION

Stowarzyszenie Teologów Ekumenistów

PASTORES GREGIS JAKO MODEL POSŁUGI DUSZPASTERSKIEJ

Patrząc na historię Kościoła rzymskokatolickiego, możemy przedstawić wiele modeli przywództwa rozumianego jako posługa duszpasterska. W niniejszym artykule autor pragnie przedstawić jeden z modeli oparty na adhortacji papieża Jana Pawła II *Pastores gregis*¹.

Adhortacja ta przedstawia teologiczne rozumienie powołania biskupa i roli, jaką pełni on w Kościele rzymskokatolickim. Analizując tę adhortację, można też odczytywać ją w szerszym znaczeniu, nie tylko w kontekście posługi duszpasterskiej biskupa, ale też posługi prezbitera, diakona, moderatora grupy parafialnej i wszystkich tych, którym zależy na rozwoju i formacji ovczarni Bożej oraz na osiągnięciu przez nią zbawienia. Artykuł ten prezentuje kilka wskazań wpływających z analizowanego dokumentu dotyczącego posługi biskupa jako sługi Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata. W tym celu autor zastosował metodę analityczno-opisową, którą można zdefiniować jako naukę lustrację badanego zjawiska, a towarzyszy jej analiza adhortacji *Pastores gregis*. Niniejszy artykuł ma odpowiedzieć na pytanie: Jakie elementy powinny składać się na model posługi biskupa jako dobrego pasterza?

---

¹ Adhortacja *Pastores gregis* została podpisana przez papieża Jana Pawła II w dwudziestą piątą rocznicę wyboru na Stolicę Piotrową (16 października 2003 r.). Jest ona owocem X Zwyczajnego Zgromadzenia Synodu Biskupów, który obradował w Watykanie od 30 września do 27 października 2001 roku.

Duchowość w posłudze duszpasterskiej

Aby dobrze spełniać swoją posługę, biskup jako duszpasterz powinien rozwijać swoją duchowość. Jak mówi polskie przysłowie: „Z pustego ani Salomon nie naleje”. Toteż synod wiele miejsca poświęca duchowej formacji biskupiej. Autor pragnie skupić się na kilku tylko kwestiach. Biskup powinien być *homo Dei* — człowiekiem Bożym. Ma się stać przyjacielem Boga, On z kolei powinien być dla niego przyjacielem, przewodnikiem i pasterzem. Samo formowanie się biskupa powinno polegać na uczeniu się w szkole Jezusa. Bardzo dobrze zasadę tę odzwierciedla modlitwa św. Grzegorza z Nazjanzu, którą przytoczył papież Jan Paweł II:

Najpierw się oczyścić, potem oczyszczać; najpierw pozwolić pouczać się mądrością, a potem nauczać; najpierw stać się światłem, potem oświecać; najpierw zbliżyć się do Boga, potem prowadzić do Niego innych; najpierw być świętym, potem uświęcać².

Duchowość rozumiana jako droga do świętości musi być przeżywana z ludem i dla ludu, w komunii, która staje się dla niego bodźcem do miłości, a zarazem wzajemnym jej budowaniem. Wzrost duchowy biskupa duszpasterza sprzyja rozwojowi powierzonych mu wiernych. Dzięki formacji i poprzez ustawiczną medytację tajemnicy Chrystusa, gorliwą kontemplację Jego oblicza oraz ofiarne naśladowanie życia Dobrego Pasterza staje się on autentycznym znakiem obecności Chrystusa Pasterza tu i teraz. Formacja biskupów uzasadniona jest współczesnymi realiami, którym towarzyszą nieustanne niepokoje, pęd życia, działanie dla samego działania. Dlatego ważne jest, aby na nowo przewartościować osobiste życie biskupa i ustanowić prymat „bycia” nad „działaniem”, a jeszcze bardziej prymat łaski, która w chrześcijańskiej wizji życia jest istotną zasadą „programowania” posługi duszpasterskiej³. Współczesny świat potrzebuje autentycznych pasterzy zasłuchanych w Słowo Boże. Biskup, uczestnicząc w szkole Biblii, uczy się otwartości na człowieka poprzez umiejętność słuchania i poświęcania czasu, aby móc spotkać się z człowiekiem potrzebującym. świadom współczesnych realiów życia pasterz pokazuje swym przykładem, że można funkcjonować inaczej, zwalniając tempo życia.

Zgromadzenie Synodu Biskupów wskazało niektóre środki konieczne dla podtrzymania, formowania i pogłębienia własnego życia duchowego. Na pierwszym miejscu ojcowie synodalni umieścili *lectio* i *meditatio* Słowa Bożego. Biskup powinien być niejako zanurzony w Słowie Bożym, które będzie go umacniało i ukaże

² Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Pastores gregis*. W: idem, *Dziela zebrane*. Red. P. Ptasznik. T. 2. *Adhortacje apostolskie*. Kraków 2006, s. 934.

³ *Ibidem*, s. 934–935.

mu właściwe drogi duszpasterskiej posługi w Kościele. Zanurzenie się w żywym Słowie jest równoznaczne z powierzeniem się Ciału Chrystusa, jak pisał św. Ignacy z Antiochii w liście *Do Filadelfian*. Podążając z kolei za św. Hieronimem i Soborem Watykańskim II, czytamy o przestrodze, że brak zażyłości ze słowem natchnionym jest nieznajomością samego Mistra: „Nieznajomość Pisma Świętego jest nieznajomością Chrystusa”⁴. Zażyłość ze Słowem Bożym kształtuje się poprzez częste osobiste czytanie oraz uważne i wytrwałe studiowanie Biblii. Jest to żywe spotkanie z Bogiem, który dzięki wielowiekowej i nadal aktualnej tradycji *lectio divina* pomaga odnaleźć w czytanim Słowie i medytacji kierunek posługi duszpasterskiej, a także narzędzia do kształtowania osobistego życia⁵. Bez takiej zażyłości biskup jest bezużytecznym głosicielem Słowa we wspólnocie wiernych. Dzięki bliskości z Bogiem, która wynika z medytowania Dobrej Nowiny, biskup może dawać wskazówki i odpowiedzi na pytania dotyczące problemów świata dzisiejszego. To Biblia jest najlepszą księgą życia. *Lectio i meditatio* Słowa Bożego pomaga samemu biskupowi w przemianie umysłu i własnego życia oraz w dostreżeniu miłosierdzia Bożego dla niego samego. Słowo Boże mam moc uzdrowienia, dlatego też biskup dotknięty leczącym Słowem Boga może leczyć swoich wiernych.

Jak Biblia jest pokarmem duchowym biskupa i każdego człowieka, tak samo i Eucharystia powinna stać się centrum jego życia. Celebrując codziennie Mszę św. razem z Chrystusem Najwyższym Kapłanem, ofiaruje on samego siebie⁶. Kapłan, sprawując codziennie Eucharystię, uczestniczy w kapłaństwie Chrystusowym i uczy się umierać dla Boga i człowieka. Dlatego też sprawowanie Mszy św. powinno być dla niego najważniejszym i świętym wydarzeniem każdego dnia oraz centrum całego jego życia. Jako *sacerdos et pontifex* biskup buduje więź między Bogiem i ludem. Celebracja Najświętszej Ofiary ukazuje biskupa jako pasterza, który przewodzi, naucza i karmi. Staje się ona podstawowym zadaniem posługi biskupiej.

Z celebracji Mszy św. wyrasta kolejny element formacji duchowej biskupa, jakim jest adoracja Najświętszego Sakramentu będąca wyrazem miłości do Eucharystii. W tej prywatnej modlitwie biskup otwiera przed Mistrzem swoje serce, po to, by zostało przeniknięte i ukształtowane na obraz Serca Jezusowego. Dokonuje się to poprzez dar łaski i miłości, które wypływają z przebitego boku Chrystusa na krzyżu. Jest to również czas modlitwy wstawienniczej oraz dziękczynnej, kiedy

⁴ Por. *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym*. W: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*. Red. S. Jaworski. Poznań [b.r.], s. 361; Jan Paweł II, *Pastores gregis*, s. 938.

⁵ Jan Paweł II, *Pastores gregis*, s. 939.

⁶ Idem, *Dar i Tajemnica. W pięćdziesiątą rocznicę moich święceń kapłańskich*. Kraków 2005, s. 73.

powierza on Bogu owczarnię, którą się opiekuje⁷. Takim wzorem człowieka adoracji był papież Jan Paweł II, który na prywatną modlitwę przed Najświętszym Sakramentem poświęcał kilkadziesiąt minut każdego dnia. Adoracja jest szkołą milczenia i wsłuchiwania się w to, co mówi Bóg. Uczy ona pokory i miłości do Boga i człowieka. Z niej też rodzi się życie Słowem Bożym, z którym biskup spotyka się każdego dnia w kanonicznych godzinach liturgii godzin.

Liturgia godzin, która zawsze jest modlitwą wspólnoty pod przewodnictwem Ducha Świętego, stanowi podstawowy obowiązek biskupa w intencji Kościoła i całego ludu powierzonego mu przez Boga. W sposób szczególny w modlitwie brewiarzowej biskup otacza modlitwą prezbiterów i diakonów, prosząc dla nich o świętość życia, oraz znosi modlitwy do Boga Ojca o nowe powołania do służby Bożej w życiu kapłańskim i konsekrowanym⁸. Biskup zdoła być dla wiernych nauczycielem modlitwy jedynie wtedy, gdy będzie czerpał doświadczenie z osobistego dialogu z Bogiem. Na modlitwie może napęlić się nadzieją, którą będzie przekazywał swojej owczarni. Modlitwa ta ma charakter apostołski, jako że przedstawia Bogu potrzeby Kościoła i powierzonego biskupowi ludu.

Celebrowanie liturgii godzin jest uświęceniem i ukierunkowaniem wszystkich zadań biskupa w danym dniu oraz oddaniem chwały Bogu. Owo *consecratio temporis*, uświęcenie czasu, jest zadatkami i zapowiedzią liturgii niebiańskiej, ogniwem łączności z zastępami aniołów i ze świętymi, którzy w chwale niebieskiej wielbią imię Boga. Biskup daje się więc poznać i realizuje się jako człowiek nadziei, gdy z codzienną modlitwą brewiarzową wpisuje się w eschatologiczny dynamizm modlitwy psalterza⁹.

Z zanurzenia się w Biblię, umacniania się Ciałem i Krwią Chrystusa podczas sprawowania Eucharystii i czuwania na modlitwie wpływają drogowskazy biskupiego posługiwania, które wyrażają się w radach i błogosławieństwach ewangelicznych. Rady czystości, ubóstwa i posłuszeństwa są darem Trójcy Przenajświętszej dla Kościoła oraz odbłaskiem życia trynitarnego w człowieku wierzącym. W życiu biskupa powinno jaśnieć życie Jezusa, czyli Jego posłuszeństwo Ojcu aż do śmierci krzyżowej, Jego miłość czysta i dziewicza oraz Jego ubóstwo będące absolutną wolnością od dóbr doczesnych¹⁰. W ten sposób, będąc jasnym przykładem rad ewangelicznych, pokaże wiernym wartości, które są darem łaski i odbiciem błogosławieństw utrwalonych w obrazie Chrystusa. Ów radykalny ewangeliczny tryb życia jest podstawowym wymogiem wobec biskupa i każdego

⁷ Idem, *Pastores gregis*, s. 939.

⁸ *Ibidem*, s. 939–940.

⁹ *Ibidem*, s. 940.

¹⁰ *Ibidem*, s. 941.

uczni Chrystusa oraz wypływa z wezwania Chrystusa do pójścia za Nim i naśladowania Go aż po krzyż (por. Mt 16,24–25).

Biskup dzięki życiu radami ewangelicznymi powinien pokazywać wiernym wartości, które są darem łaski oraz w błogosławieństwach stanowią niejako autoportret Chrystusa: „oblicze ubóstwa, cichości i pragnienia sprawiedliwości, miłosierne oblicze Ojca i budowniczego pokoju; czyste oblicze tego, kto spogląda nieustannie i wyłącznie na Boga”¹¹. Z jego oblicza ma promieniować nadzieja, która najpełniej wyraża się we wspólnocie Kościoła. Żyjąc radami ewangelicznymi i błogosławieństwami, biskupi duszpasterze stają się odbiciem Chrystusa w świecie. Pokazują zagonionemu światu, że warto się zatrzymać i popatrzeć na człowieka. Dzięki nim stają się obrazem Boga wśród swojego ludu.

Herold nadziei

Jednym z podstawowych elementów posługi duszpasterskiej w Kościele jest głoszenie nadziei opartej na Chrystusie. Nie powinna odnosić się ona tylko do rzeczy przemijających, materialnych, ale ma być skierowana ku czasom eschatologicznym¹². Współczesny świat pragnie wyrugować nadzieję z życia ludzi, ponieważ człowiek nieposiadający nadziei łatwiej daje się manipulować i ulega reklamie idealnego świata.

Aby dobrze spełniać posługę głoszenia nadziei w duszpasterstwie, biskup powinien stać się prorokiem nadziei. Nadzieja bowiem jest centralnym punktem wiary biblijnej i wydaje się nawet, że w niektórych tekstach biblijnych słowa „nadzieja” i „wiara” są używane zamiennie. Na przykład w Liście do Hebrajczyków z „wiarą pełną” jest połączone „niewzruszone wyznanie nadziei” (por. 10,22.23), jak również w innym miejscu, kiedy św. Piotr wzywa chrześcijan, by byli zawsze gotowi do dawania odpowiedzi na temat Logosu — sensu i racji ich nadziei (por. 1 P 3,15)¹³. A zatem duszpasterz musi być człowiekiem wierzącym. Dzięki doświadczeniu swojej wiary będzie najlepszym świadkiem nadziei. Jako świadek nie głosi zasad książkowych, dogmatycznych, lecz dzieli się swoim życiem, a zarazem staje się służą nadziei w obliczu braku nadziei. Ojcowie synodalni podkreślili: „Nie możemy [...] poddać się i zastraszyć różnym formom negacji żywego Boga, które mniej lub bardziej jawnie próbują podważyć chrześcijańską nadzieję, czyniąc z niej chrześcijańską parodię lub ośmieszając ją”¹⁴. Jako autentyczny świadek wiary i nadziei będzie odzwierciedlał eklezjologię komunii i posłannictwa

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, s. 922.

¹³ Benedykt XVI, *Spe salvi*. Wrocław 2007, s. 3–4.

¹⁴ Jan Paweł II, *Pastores gregis*, s. 923.

dla świata, który potrzebuje „nadziei, która zawieść nie może” (Rz 5,5). Wie on, że nadzieją tą jest krzyż Chrystusowy. Będąc głosicielem nadziei, tchnie w swoich wiernych siłę stawiania oporu cywilizacji śmierci i bezsensowi życia. Dlatego też biskup jako herold Słowa Bożego jest posłuszny nakazom wynikającym z Listu św. Pawła do Tymoteusza: „głoś naukę, nastawaj w porę i nie w porę, wykazuj błąd, napominaj, podnoś na duchu z całą cierpliwością w każdym nauczaniu” (2 Tm 4,2).

Niezależnie od okoliczności pierwszym i podstawowym zadaniem biskupa jest głoszenie Chrystusa. Powinno być poparte świadectwem własnego życia, a także stać się świadomym zadaniem posługi biskupiej spełnianej na różnych areopagach świata. Począwszy od kazań, katechez, poprzez konferencje oraz tłumaczenie Słowa Bożego i zasad wiary, kończąc zaś na dawaniu świadectwa mocy Słowa Bożego, która najbardziej uwidacznia się we wspólnocie wierzących.

Kolegialny wymiar posługi duszpasterskiej

Od zarania istnienia Kościoła Chrystusowego obecna jest w nim zasada kolegialności, jako że Chrystus „ustanowił Dwunastu” (Mk 3,14). Kolegialność duszpasterska wynika z sakramentu chrztu św. i polecenia Jezusa Chrystusa: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu” (Mt 28,19). *Collegialitas affectiva* jest to afektywność, z której bierze swój początek troska o Kościół. Wspólnoty parafialne nie istnieją same dla siebie, lecz są częścią Ciała Chrystusowego. Ich istnienie jest wzajemnym uzupełnianiem się oraz budowaniem mistycznego Ciała Jezusa. Jeżeli na tym podstawowym poziomie duszpasterstwa będzie widoczne współdziałanie duszpasterzy, wówczas członkowie grup będą współdziałać na różnych płaszczyznach: od współpracy międzyludzkiej poprzez wspólną modlitwę aż do dawania świadectwa wiary, nadziei i miłości.

Collegialitas affectiva może się przerodzić w *collegialitas effectiva*¹⁵. Działania afektywne mogą stać się widocznym znakiem — efektem współpracy między prowadzącymi i powadzonymi. Takie owoce powstają dzięki natchnieniom Ducha Świętego, które biskup potrafi odczytać w Kościele i we wspólnocie, wykorzystując potencjał pomysłów, jaki istnieje w członkach grup parafialnych. Dlatego też poznając swoich podopiecznych, może zaobserwować elementy pozytywne, z których można skorzystać w danej wspólnocie lub kolegialnie — na płaszczyźnie międzykościelnej, grupowej, parafialnej. Trzeba też tu jasno zaznaczyć, że nie wszystkie działania afektywne przerodzą się w efekty, które można pokazać na zewnątrz.

¹⁵ *Ibidem*, s. 928–930.

Kolegialność, czyli wspólnotowość oznacza, że Kościół jest wspólnotą wspólnot. Wzajemne wzbogacanie się jest ukazaniem bogactwa i piękna Kościoła Chrystusowego. Przenikanie różnych grup religijnych pokazuje człowiekowi poszukującemu sensu życia, nadziei i wiary, że włączenie się w daną wspólnotę wzbogaci go, a jednocześnie wspólnota ta wzbogaci się dzięki niemu. Duszpasterze nie mogą być pojedynczymi wysepkami w akcji duszpasterskiej. Posługa duszpasterska powinna wyrażać się w byciu dla wiernych, co nie jest sprzeczne z byciem z wiernymi. Tak rozumiana posługa jest prawdą zarówno w kwestii osobistego uświęcenia się na wszystkich płaszczyznach posłannictwa biskupa, jak i w kwestii stylu sprawowania samej posługi wraz ze wszystkimi inicjatywami, jakie będzie podejmował dla budowania Kościoła Chrystusowego¹⁶.

Kolegialność posługi biskupiej jest budowana na różnych płaszczyznach: od Kościołów lokalnych w archidiecezjach poprzez zebranie Konferencji Episkopatu danego państwa aż po synody biskupów i sobory zwołane przez papieża. Biskup, głosząc naukę Bożą lub broniąc wiary, zawsze pozostaje w łączności z papieżem. Dzięki sakramentowi święceń¹⁷ biskup staje się jednym organizmem z Kościołem, w którym zanika prywatne „ja”, a powstaje „my” jako Kościół. Dlatego też wypowiadając się na różne tematy, nigdy nie głosi prywatnego zdania, lecz wyraża głos całego Kościoła, który jest oparty na Biblii, Tradycji i nauczaniu Kościoła.

Animator duchowości i komunii

Zgromadzenie synodalne po raz kolejny potwierdziło za Listem apostołskim *Novo millennio ineunte* zadanie biskupa jako promotora i animatora duchowości komunii, wskazując zarazem komunię jako zasadę wychowawczą we wszystkich miejscach, gdzie kształtuje się człowieka i chrześcijan, poczynawszy od kształtowania szafarzy ołtarza, poprzez duszpasterzy i osoby konsekrowane, skończywszy zaś na rodzinie i różnych wspólnotach¹⁸.

Duchowość komunii jest to odczuwanie więzi z bratem lub siostrą w wierze na fundamencie mistycznego Ciała Chrystusa, czyli postrzeganie drugiego człowieka jako kogoś bliskiego, z kim mogą dzielić radości, smutki i cierpienia; potrafię odgadywać jego pragnienia oraz zaspokoić jego potrzeby, które uwidaczniają się po ofiarowaniu mu prawdziwej i głębokiej przyjaźni. Duchowość komunii jest

¹⁶ *Ibidem*, s. 932.

¹⁷ Sakrament święceń w Kościele rzymskokatolickim ma trzy stopnie: 1. *episkopos* — biskup, czyli nadzorca, opiekun, doglądający; 2. *presbyteros* — prezbiter, czyli starszy, przełożony; 3. *diakonos* — diakon, czyli służebnik, usługujący.

¹⁸ Jan Paweł II, *List apostołski Novo millennio ineunte do biskupów, duchowieństwa i wiernych na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*. W: idem, *Dziela zebrane*. Red. P. Ptasznik. T. 3. *Listy*. Kraków 2007, s. 552; idem, *Pastores gregis*, s. 944.

zdolnością dostrzegania w człowieku pozytywnych cech, które odczytujemy jako dar Boga dla wzbogacenia brata i siostry oraz całej wspólnoty. Duchowość komunii jest to niejako czynienie miejsca bratu lub siostrze, polegające na wzajemnym „noszeniu brzemienia” (por. Ga 6,2) i odrzucaniu egoizmu, który jest aktualnym zagrożeniem rodzącym rywalizację, bezwzględne dążenie do kariery, nieufność i zazdrość¹⁹.

Poprzez animowanie duchowości komunii biskup otwiera swoich wiernych na horyzonty i potrzeby misyjne Kościoła powszechnego. Dzięki takiemu ukierunkowaniu wiernych rozpoczyna się budowanie powszechnej jedności Chrystusowego Kościoła. Działania te zmuszają do dawania czegoś z siebie na rzecz innych, uczą miłości bezinteresownej i odpowiedzialności za siebie oraz innego człowieka. Razem z pogłębianiem się komunii duchowości wspiera się budowanie stabilnych fundamentów jedności Kościoła. Musi być ona jednak przeżywana pod krzyżem na Golgocie, który pomoże otworzyć się na każdego napotkanego człowieka, grupę i kulturę.

Strażnik wiary

Biskup stoi na straży wiary, dlatego też ojcowie synodalni przywołują teksty *Magisterium Ecclesiae*, które jasno mówią o jego misji nauczania i strzeżenia depozytu wiary. W *Kodeksie prawa kanonicznego* z 1983 roku, w kanonie 747, § 1 czytamy: „Kościół, któremu Pan powierzył depozyt wiary, aby z asystencją Ducha Świętego strzegł święcie prawdy objawionej, wnikliwie ją badał, wiernie głosił i wykładał, ma obowiązek i wrodzone prawo przepowiadania Ewangelii wszystkim narodom”.

Treść kanonu 747 wyróżnia się pośród innych, wskazując na postawę odpowiedzialności i wolności Kościoła w osobie biskupa podczas głoszenia świętej nauki. W kanonie jest ukazana różnorodność posługi biskupa w zakresie posługi Słowa w przekazywaniu każdemu człowiekowi światła Ewangelii²⁰.

Biskup odnajduje swoją tożsamość i swoje miejsce we wspólnocie uczniów Chrystusa, w której otrzymuje dar życia Bożego oraz pierwsze pouczenie w wierze. Sprawując swoją władzę nauczania, biskup staje się doktorem, a jednocześnie wraz ze swoimi wiernymi jest uczniem Najwyższego Nauczyciela Chrystusa, jak pisał św. Augustyn w *Enarrationes in Psalmos*²¹.

¹⁹ Idem, *Novo millennio ineunte*, s. 552.

²⁰ P. Majer, *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*. Kraków 2011, s. 578–579; por. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele*. W: *Sobór Watykański II...*, s. 129; L. Adamowicz, *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich promulgowany przez Jana Pawła II*. Lublin 2002, s. 403.

²¹ Za: Jan Paweł II, *Pastores gregis*, s. 951.

Dobrze spełniając funkcję strażnika i nauczyciela wiary, biskupi powinni odbywać bezpośrednio spotkania oraz utrzymywać osobiste kontakty z osobami żyjącymi we wspólnotach powierzonych ich pasterskiej trosce. Są one wyrazem odpowiedzialności, a także mają wielkie znaczenie w posłudze strzeżenia i głoszenia depozytu wiary. Posługa nauczania jest powiązana z nauczaniem w komunii z biskupem Rzymu. Tylko ta jedność ukazuje autentyczny obraz Kościoła rzymskokatolickiego. W służbie tej podstawową rolę odgrywa prawda jako *sensus fidei*. Wierni potrzebują Słowa, oczyszczenia i potwierdzenia wiary przez swojego biskupa. To on jest pierwszym nauczycielem kerygmatu, potrzebnym dla wzbudzenia posłuszeństwa wierze. On jest pierwszym katechetą głoszącym prawdy wiary na wszystkich płaszczyznach życia Kościoła²².

Wyjście biskupa do kapłanów, diakonów, osób życia konsekrowanego, a także do wiernych świeckich pozwala mu lepiej wsłuchać się w głos wiernych, w ich problemy, bolączki i pytania. Biskupowi zaś łatwiej jest dać odpowiedź w każdej sytuacji, kiedy z człowiekiem może rozmawiać twarzą w twarz. Spotkanie to ma wielkie znaczenia tak dla wiernych, jak i dla biskupa, ponieważ pasterz zna swoje owce, a owce poznają swojego pasterza po głosie (por J 10,4). Takie wyjście i spotkanie z drugim człowiekiem jest najpiękniejszym obrazem miłości ojcowskiej Dobrego Pasterza.

Posługa dla inkulturacji Ewangelii

Ewangelizacja kultury i inkulturacja Ewangelii stanowi integralną część nowej ewangelizacji, której głównym moderatorem jest biskup. Warto tu przytoczyć słowa Jana Pawła II, jakie skierował 16 stycznia 1982 roku do uczestników włoskiego kongresu ruchu kościelnego zaangażowanego w kulturę: „Wiara, która nie staje się kulturą, nie jest wiarą w pełni przyjętą, w pełni przemyślaną i wiernie przeżywaną”²³. Głoszenie wiary tak, aby była zrozumiała dla każdego, jest zadane każdemu chrześcijaninowi na chrzcie św. Dzięki misji, jaka została powierzona człowiekowi poprzez sakrament, Dobra Nowina i wiara w Boga żywego w Trójcy jedyne może być zakorzeniona w każdej kulturze i narodzie oraz na każdym kontynencie.

Biskup, znając tradycje, kulturę ziemi, na której znajduje się jego Kościół partykularny, powinien uczynić wszystko, co jest możliwe, aby Ewangelia była głoszona w całej mocy na wszelkie dostępne metody w celu kształtowania ludzkich serc, a przez to mogła formować w duchu Ewangelii życie danych ludzi i narodów.

²² *Ibidem*, s. 952; por. idem, *Adhortacja apostołska Catechesi tradendae*. W: idem, *Dziela zebrane*. T. 2, s. 55–56.

²³ Idem, *Pastores gregis*, s. 953.

Aby móc dotrzeć z treścią Dobrej Nowiny na nowe areopagi, biskup powinien korzystać z nowoczesnych środków społecznego przekazu. Korzystając z nowinek technologicznych, musi jednak pamiętać o zachowaniu prawowierności nauczania Jezusa Chrystusa, ale również i o tym, by Ewangelia była głoszona z mocą i mogła być usłyszana i przyjęta²⁴.

Ewangelizacja i inkulturacja są integralną częścią nowej ewangelizacji, dlatego też stanowią zasadnicze zadanie wynikające z aktu święceń biskupich. Powinien on uczynić wszystko, co jest możliwe, aby Ewangelia była głoszona w pełni na jego kontynencie, aby mogła kształtować serca wiernych i ludzi dobrej woli oraz obyczaje narodów.

Świadek

Posługa biskupa w głoszeniu, nauczaniu i strzeżeniu wiary w Kościele nie byłaby pełna, gdyby zabrakło w niej autentycznego świadectwa wiary i miłości do Boga, Kościoła i człowieka. Osobista spójność w głoszeniu i życiu jest najlepszym świadectwem obecności Boga wśród ludu. W osobie biskupa jako świadka jego misja musi się łączyć z życiem. Świadectwo życia staje się dla niego nowym źródłem autorytetu, będąc dopełnieniem źródła obiektywnego otrzymanego w akcie święceń²⁵. Warto tu podkreślić, że oba są konieczne. Z jednego wypływa konieczność przyjmowania przez wiernych autentycznego nauczania, z drugiego zaś — możliwość zaufania biskupowi w jego posłudze głoszenia. Jeżeli jego słowa są potwierdzone świadectwem życia, biskup taki staje się odpowiedzialnym pasterzem powierzonego sobie ludu.

Moderator liturgii jako pedagogii wiary

Biskup jest wzorem w przewodniczeniu celebracji liturgicznej. Umie przekazywać nadprzyrodzony sens słów, modlitw i obrzędów w taki sposób, aby wszyscy zebrani na liturgii zaangażowali się w celebrację liturgiczną. Jest moderatorem posługi liturgicznej i sakramentalnej dla duchownych i świeckich. Otacza liturgię, a w szczególności Eucharystię troską o przestrzeganie obowiązujących norm liturgicznych²⁶. Biskup stoi na straży czystości kultu. Jego celebracja świętych czynności ma być wzorem dla duchowieństwa lokalnego, jak sprawować sakramenty. Do jego zadań należy też korygowanie błędów liturgicznych popełnianych przez jego kapłanów lub diakonów, ma on też obowiązek kształtować poprawne postawy przeżywania świętych czynności przez swoich wiernych.

²⁴ *Ibidem*, s. 954.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, s. 958–959.

Centrum pedagogii wiary jest Eucharystia. Sprawowana pod przewodnictwem biskupa wyraża jego urząd ekonoma, to jest szafarza łaski Najwyższego Kapłana Jezusa Chrystusa. W czasie przewodniczenia świętemu zgromadzeniu eucharystycznemu biskup pomaga budować Kościół jako tajemnicę komunii i misji. To właśnie celebrowanie eucharystyczne jest „źródłem i szczytem całej ewangelizacji”²⁷, wpływając na zaangażowanie Kościoła w dzieło głoszenia Dobrej Nowiny. Dlatego też biskup jest zobowiązany umożliwić wszystkim wiernym dostęp do stołu Pańskiego, przede wszystkim w niedzielę²⁸. Jego zadaniem jest zagwarantowanie każdej wspólnoty wiernych kapłana lub diakona, którzy będą sprawowali posługę sakramentalną.

Władza rozumiana jako służba

Biskup jest posłany w imieniu Najwyższego Pasterza Jezusa Chrystusa jako pasterz, którego zadaniem jest troska o powierzony mu lud Boży. Głównym narzędziem posługi pasterskiej jest głoszenie Ewangelii i sprawowanie sakramentów, a przede wszystkim Eucharystii. Powinien on sprzyjać wzrostowi wiary oraz umocnieniu w Duchu Świętym²⁹. W akcie konsekracji biskup otrzymuje władzę sakramentów, rządzenia i głoszenia Słowa Bożego. Z mandatu udzielonego przez Chrystusa biskup rozpoczyna swoją posługę w Kościele. Władza biskupa nie może być rozumiana podobnie jak w sferach cywilnych, ponieważ władza dana z góry od Boga jest oparta na pokorze, miłości, nadziei i prawdzie.

Władza rozumiana jako *munus pastorale* jest zakorzeniona w misji Chrystusa. Biskup jest zastępcą i legatem Chrystusa, który kieruje powierzoną sobie wspólnotą wiernych poprzez rady, zachęty, przykład, a także mocą swojego autorytetu i świętej władzy, z której powinien korzystać tylko dla budowania Kościoła opartego na fundamencie prawdy i miłości braterskiej. Posługując pośród swojej owczarni, powinien mieć na uwadze wskazania Ewangelii, że kto jest większy, ma być mniejszy, a położony winien stać się sługą (por. Łk 22,26–27)³⁰. Przyjmując sakrę biskupią, prezbiter zarazem przyjmuje na siebie obowiązek pełnienia posługi dobrego pasterza we wspólnocie wiernych Kościoła rzymskokatolickiego.

Mówiąc o pasterskim urzędzie biskupa, adhortacja przypomina nauczanie Soboru Watykańskiego II, które wyjaśnia posługę duszpasterską w trosce o owczarnię Pana Jezusa. W *Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele* czytamy między innymi, że biskup powinien najpierw stać się sługą między braćmi na wzór

²⁷ Dekret o posłudze i życiu kapłanów. W: *Sobór Watykański II...*, s. 493.

²⁸ Jan Paweł II, *Pastores gregis*, s. 959–960.

²⁹ *Ibidem*, s. 964–965.

³⁰ *Ibidem*, s. 965.

Dobrego Pasterza (por. Mt 20,28; Mk 10,45; Łk 22, 26–27; J 10,11); być dobrym ojcem, który potrafi zauważyć to, co dobre, a także nie unika skarcenia, kiedy czyni się źle; troszczy się o duchowy, intelektualny i materialny stan powierzonych sobie owczarni³¹.

Budowanie Kościoła wymaga od biskupa pewnych cech ludzkich, teologicznych, duchowych i moralnych, jak wzorowe życie, zdolność do nawiązywania autentycznych i konstruktywnych relacji z każdym napotkanym człowiekiem: od wierzącego do człowieka, który deklaruje się jako ateista. Jego postawa życiowa ma zachęcać do współpracy, do otwartości serca, wyrozumiałości i współczucia wobec cierpienia duszy i ciała, powinien także być wyrozumiały, miłosierny i przebaczący. Cechy te mają ukazać biskupa jako odbicie Chrystusa Dobrego Pasterza. Warto zwrócić uwagę na to, że aby rządy były skuteczne duszpastersko, muszą być oparte na wiarygodności moralnej i związane ze świętością życia oraz posługi opartej na charyzmacie apostołowości³². Aby dobrze pełnić posługę biskupa w owczarni Chrystusowej, biskup sam powinien stać się owcą posłuszną woli Chrystusa Dobrego Pasterza.

Posługi pasterskiej biskupa nie można zredukować tylko do zadań urzędu moderatora, ponieważ *munus episcopale* przedstawia jasno prawa i obowiązki rządzenia, w które wpisany jest element jurysdykcji. Biskup jest publicznym świadkiem, a jego *potestas testandi fidei* znajduje swoją pełnię w *potestas iudicandi*. Biskup bowiem jest powołany nie tylko do dawania świadectwa wiary, ale także do oceny i utrzymania w ładzie jej przejawów wśród wiernych powierzonych jego trosce pasterskiej³³.

Troskliwy pasterz

Biskup powinien podchodzić z troską do wszystkich stanów życia na terenie diecezji. W Adhortacji apostołowskiej *Vita consecrata*³⁴ czytamy o wielkim znaczeniu życia konsekrowanego dla posługi biskupiej. Dlatego też biskup powinien darzyć szacunkiem i wspierać powołania i misję życia konsekrowanego, ponieważ zakony i zgromadzenia zakonne są przejawem *sentire cum Ecclesia*, zwłaszcza przez swoją modlitwę w zakonach klauzurowych, pracę charytatywną i edukacyjną³⁵.

Swoją troską pasterską biskup powinien otoczyć również wiernych świeckich poprzez zachęcanie ich, aby ewangelizowali kulturę, wprowadzali nauczanie

³¹ Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele. W: Sobór Watykański II... , s. 129.

³² Jan Paweł II, *Pastores gregis*, s. 965–966.

³³ *Ibidem*, s. 967.

³⁴ Por. idem, *Adhortacja apostołowska Adhortacja apostołowska Vita consecrata*. W: idem, *Dzieła zebrane*. T. 2, s. 498, 528.

³⁵ Idem, *Pastores gregis*, s. 972.

Ewangelii do swoich rodzin, miejsc pracy, mass mediów w szerokim ich rozumieniu, do sportu i czasu wolnego, aby nie bali się podejmować chrześcijańskiej animacji w przestrzeni publicznej, narodowej i międzynarodowej. Umiejętność spotkania się i rozmawiania z wiernymi świeckimi oznacza dla nich, że ich chrześcijańska posługa jest ważna dla biskupa oraz Kościoła lokalnego i powszechnego. Ważną sprawą dla posługi biskupiej jest bycie z wiernymi w ciężkich chwilach ich życia. Wtedy jego postawa jest obrazem ojca, który troszczy się o wszystkie swoje dzieci³⁶. Dlatego też biskup powinien być wyczulony na tragedie, jakie zdarzają się w jego lokalnym Kościele. Powinien też w trudnych sytuacjach otoczyć cierpiących wiernych swoją ojcowską miłością i wsparciem.

Kolejną grupą, o którą biskup ma obowiązek szczególnej troski, jest rodzina, gdyż rodzina nosi miano domowego Kościoła — jest najważniejszą wspólnotą, w której małżonkowie i dzieci żyją swoim powołaniem i doskonalą się we wzajemnej miłości i szacunku. Do biskupa należy staranie, aby współczesna cywilizacja wspierała i broniła wartości małżeństwa poprzez dokonywanie słusznych wyborów politycznych i ekonomicznych. Wyrazem dbania o rodzinę są prowadzone na terenie diecezji przygotowania do małżeństwa, towarzyszenie młodym parom, formowanie grup rodzin wspierających duszpasterstwo rodzin oraz pomaganie rodzinom w trudnych sytuacjach ekonomicznych i socjalnych oraz w problemach czysto małżeńskich za pośrednictwem poradni życia rodzinnego³⁷.

Biskup jest zobowiązany do troszczenia się o ewangelizowanie młodego człowieka i do towarzyszenia mu w rozwoju duchowym³⁸. Jan Paweł II często mówił do młodych, że są wiosną Kościoła, przyszłością świata i Kościoła. Dlatego też biskup ma obowiązek towarzyszenia młodzieży na jej drodze życia i wiary. Jego obecność pokaże młodemu człowiekowi, że on jest ważny dla Kościoła, jego zdanie się liczy, a jego poglądy są cennym spojrzeniem na daną sytuację. Opiekun-cze podejście biskupa jako ojca upewni młodych, że mogą zwrócić się do niego z każdym problemem i zostaną wysłuchani, i otrzymają pomoc. Dlatego też biskup, spotykając się z młodzieżą i głosząc jej naukę, musi być wobec niej szczerzy i otwarty. Musi także przedstawić jasne warunki i wymagania, jakie Bóg kieruje do człowieka.

Posługa biskupa może być odczytywana na różnych płaszczyznach. Wynika ona z mandatu, jaki udzielił mu Chrystus Najwyższy Pasterz, który jest najlepszym wzorem dla biskupa w pracy duszpasterskiej we współczesnym świecie. Nie może okazać się on autokratą ani z drugiej strony marionetką, tchórzem lub

³⁶ *Ibidem*, s. 972–973.

³⁷ *Ibidem*, s. 973–974.

³⁸ *Ibidem*, s. 974.

nieudacznikiem. Jego duszpasterskie posługiwanie wynika z odpowiedzialności za powierzony sobie lud, który nie jest jego własnością, ale jest mu oddany w opiekę przez Chrystusa. Dlatego też urząd biskupa można postrzegać jako urząd przywódcy, który patrzy sercem, jest miłosierny i potrafi kochać każdego. A także jest konsekwentny, kiedy jego podopieczny popełni błąd i powinien ponieść karę. W myśl adhortacji *Pastores gregis* przywództwo biskupa polega na byciu świadkiem i sługą względem drugiego człowieka.

Zakończenie

Przeprowadzona refleksja ukazała nam odpowiedź na pytanie postawione na samym początku artykułu przez autora: Jakie elementy powinny składać się na model posługi biskupa jako dobrego pasterza? Odpowiadając na pytanie, mogliśmy zauważyć, że posługa biskupa w Kościele rzymskokatolickim ma różnorodne aspekty wynikające z zadań, jakie stawia mu Biblia, Tradycja i nauczanie Kościoła rzymskokatolickiego. Wsłuchując się w Słowo Boże, biskup ukazuje oblicze Dobrego Pasterza, który dba o wszystkie swoje owce. Dzięki tradycji wzbogaca siebie i wiernych, nauczanie zaś Kościoła wytycza mu jasne kierunki, dokąd powinien zmierzać. Ma świadomość, że nadrzędnym celem każdego pasterza jest doprowadzenie wiernych do zbawienia poprzez towarzyszenie im każdego dnia na wszystkich etapach ich życia. Modelowy wizerunek posługi biskupiej w Kościele musi być poparty autentycznym świadectwem życia, które wynika z zażyłości z Jezusem Chrystusem jako Najwyższym Kapłanem.

Niniejszy artykuł wskazał na kilka zadań, jakie wynikają z posługi biskupa w Kościele. Fundamentalnym elementem jego służby pasterskiej powinno być uświadomienie sobie, że jest sługą Słowa Bożego, nauczania i sakramentów oraz że jest odpowiedzialny za powierzonych sobie wiernych i Kościół lokalny, którego jest pasterzem.

Pastores gregis as a Model for Pastoral Care

A b s t r a c t

The exhortation *Pastores gregis* is addressed to bishops and points to their duties. The author endeavors to view it from a wider perspective, which sees the bishops' ministry as a model on all levels of ministry, beginning with bishops and presbyters, through deacons and laypeople engaged in ministry as animators and moderators in parish groups. A bishop's ministry should be based on his life testimony and become the pattern to follow.

The bishop ought to be both merciful and demanding. He should be like the servant who takes care of the consecrated people, families, laypeople and especially young people, who are the future of the Church. That is why John Paul II's exhortation *Pastores gregis* is a good manual, which points how to serve properly in the ministry of leadership in the world.

